ROBOTLARA HAK TANIMA SORUNU

Hande GÜRSOY
191128201

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Disiplinlerarası İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

ROBOTLARA HAK TANIMA SORUNU

Hande GÜRSOY
191128201
ORCID: 0000-0003-2588-4810

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Disiplinlerarası İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. İoanna KUÇURADİ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Ocak, 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge" ile bildirilen 6689 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu tezi yazarken bana her şeyden önce kendi doğal yapımı ilk defa düşündüren ve bütün soruların cevaplarını burada bulabileceğimi hissettiren saygıdeğer tez danışmanım Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'ye, tüm ders aldığım hocalarıma ve bana görevi olmasa da danışmanlık da yapan Bergen Özüaydın'a, son olarak da beni sürekli tezi bitirmem konusunda destekleyen sevgili eşim Volkan Gürsoy ve çocuklarıma teşekkür ederim.

Hande GÜRSOY

Şubat, 2023

ÖZET

ROBOTLARA HAK TANIMA SORUNU

Hande Gürsoy
Yüksek Lisans Tezi
Disiplinlerarası İnsan Hakları Anabilim Dalı
İnsan Hakları Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. İoanna Kuçuradi
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023

Teknoloji öyle hızlı bir şekilde ilerliyor ki, zaman zaman teknolojinin insan için değil insanın teknoloji için var olduğu yanılgısına düşebiliyoruz. Hatta ileride insanların ürettiği robotlarla savaşabileceğimiz iddiası bu yanılgılardan biri. Halbuki, insan ve teknolojinin karşı karşıya gelmesi ancak teknoloji geliştirilirken insanın değerinin unutulması ile yani yalnızca insana özgü olması gereken hakların eşyaya, insan olmayan şeylere atfedilmesi ile mümkün olabilir.

Bu anlamda bu tezle insana verilen hakların bir kısmının robotlara da tanınmasının sakıncasından, absürdlüğünden ve tehlikesinden yola çıkarak, bunun engellenmesi ile ilgili önerilerin ortaya konması hedeflenmektedir. Bu tez ile, insanın işini kolaylaştırmak için üretilen tüm teknolojik araç ve gereçlerin insanlık onurunu ve insan haklarını koruyacak şekilde geliştirmek gerektiği ve bunu sağlamak için de teknoloji geliştiricilerinin insanı tanımaları, tür olarak insanın özelliğinin bilincinde olmaları, insan hakları bilgisiyle donanmalarının önemi gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Robot hakları, robotlara vatandaşlık, insanın varlık yapısı, teknoloji ve insan hakları, robotlar ve etik

ABSTRACT

THE PROBLEM OF GRANTING RIGHTS TO ROBOTS

Hande Gürsoy
Master Thesis
Department of Interdisciplinary Human Rights
Human Rights Master's Programme with Thesis
Thesis Advisor: Prof. Dr. İoanna Kuçuradi
Maltepe University Graduate School, 2023

Technology is advancing at such a rapid rate, that from time to time we may have the illusion that technology does not exists for humans, but humans exist for technology. In fact, the claim that in the future we will be able to fight against robots produced by humans is one of these illusions. However, the confrontation between humans and technology can only happen when the value of human being is forgotten while developing technology. This can happen by ascribing rights to things, which should be ascribed only to human beings.

This thesis aims at putting forward the danger of granting human rights to robots. With this thesis, it will be attempted to show that we need to develop all technological tools and equipment produced in order to facilitate the work of human beings in a way that will protect human dignity and human rights. To achieve this, it is important that technology developers be equipped with the knowledge of human nature and of human rights.

Keywords: Rights of robots, citizenship to robots, human nature, technology and human rights, robots and ethics

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZET v

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER vii

1. GİRİŞ 1

2. ROBOTLARLA İLGİLİ ORTAYA ÇIKAN BAZI ETİK PROBLEMLERİN ORTAYA KONULMASI 5

2.1 Robot Tanımı 5

2.2 Robotları İnsanlaştıran Söylemler ve Barındırdıkları Etik Problemler 7

3. ROBOTLAR VE İNSANIN VARLIK YAPISI BİLGİSİ 13

3.1 İnsanın Varlık Yapısı 13

3.2 Eyleyen Özgür bir Varlık Olarak İnsan 16

3.3 İnsan ile Robot Arasında Temel Fark Nedir 17

4. İNSAN HAKLARI VE ROBOTLAR 21

4.1 İnsansal Kurumlar Olarak Hukuk ve Devlet 21

4.2 Robotlarla İlgili Kavramsal Sorunlar ve Yol Açtığı Bazı Sonuçlar 22

5. SONUÇ ve ÖNERİLER 24

KAYNAKLAR 27

ÖZGEÇMİŞ 31

1. GİRİŞ

Kendi varlığımızı değerlendirirken kendimize bazen ait olduğumuz cinsiyet kimliğiyle, bazen yaş grubumuza göre, bazen de etnik kökenimize göre veya iyi ve kötü anlayışımıza göre bakarız. Ancak kendimize, nadiren insan olarak, dünyada bir tür olarak bakarız. Kendimize ya da başkalarına bir tür olarak ve birlikte yaşama çabası içinde olduğumuzun bilinciyle bakabildiğimizde, türümüzün ayrıcalıklarının, başarılarının ve gerçek anlamda potansiyelimizin farkına varabiliriz. Böyle bir farkındalığa bağlı olarak da belki türdeş olmanın verdiği kardeşlik duygusuyla insanca yaşamaya daha fazla özen gösterebiliriz.

Kendimize ontolojik olarak bir "tür" olarak bakabilme olanağı, bizleri öncelikle felsefenin yüzyıllardır cevaplar üretmeye çalıştığı "ben kimim ve niçin varım?", "insan nedir?" sorularına, sonrasında ise insanın değeri ve insan onuru bilincine götürebilir. Ancak günlük yaşam içinde, en temelde kendimize sormamız gereken bu soruları sormadan yaşamımıza devam ettiğimiz zamanlar daha çoktur.

Yaşadığımız bilgi ve teknoloji çağında, insanın ilk defa kendisine tür olarak bakmasını zorunlu kılan birçok gelişmeler ve olaylar yaşanıyor. Birçoğu insanlık tarihi açısından trajedi sayılabilecek bu olaylardan biri, hepimizin tanık olduğu ve insanın yüzüne tokat gibi çarpan, Suriye savaşından ailesiyle kaçmaya çalışırken denizde hayatını kaybederek, masum bedeni kıyıya vuran Aylan Bebeğin yüzüstü görüntüsüydü. Bu bebeğin cesedi artık tehlikede olanın insan türünün olduğunu bize anlattı. Tarihte bu boyutta benzeri görülmemiş küresel gelişmelerden bir başkası ise, 2019 ortalarında ortaya çıkarak kısa sürede bütün ülkeleri etkileyen ve yaşamın her alanında insanlığın dijital dönüşümünü hızlandıran Kovid-19 salgını olabilir.

İçinde bulunduğumuz enformasyon çağında yaşadığımız en çarpıcı gelişmelerden biri ise, henüz etkisinin pozitif mi negatif mi olduğu konusunda tam olarak sonuca varılmamış olan, toplumun bir bölümü tarafından "insanlığın teknolojik başarısı" olarak nitelendirilirken, bazılarınca da bilimkurgu filmlerinin etkisiyle "insanlığın kendi sonunu hazırlaması" olarak görülen robotların hayatımıza girmesidir.

Sanayi üretiminin birçok dalında onlarca insanın yaptığını daha kısa sürede yapan "çalışan makine" niteliğindeki sistematik ekipmanların yanı sıra, artık günlük hayatımızda birçok eve "akıllı" süpürge olarak giren ve işimizi kolaylaştıran robotların; köleliğin modern, cansız bir versiyonu olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. Ancak diğer yandan, teknolojinin ulaştığı birikimle insanlar tarafından geliştirilip programlanan bu robotlar dünyanın en iyi satranç ustasını yenebiliyor veya bir insanın düşünebileceği stratejilerden çok daha fazlasını kurgulayabiliyor. Bunun yanı sıra robot niteliğindeki bazı silahlar, savunma sanayide kullanılınca insan öldürebiliyor, hem de bunu kendi kendilerine yani insanlar araya girmeden yapabiliyor (Smith, 2017).

Ayrıca sınırsız düşünce gücüne sahip olan insan beyninin ürettiği sanat, felsefe, bilim ve teknoloji gibi insanın bazı başarılarını da yapmayı üstlenen robotlar, teknik kapasiteleri geliştirildikçe, insanın yerini alacak gibi kaygılara yol açıyor. Günümüzde "Türkiye'nin ilk şair robotu" Deniz Yılmaz'ın şiirleri (Akbay, 2015), birçok insan tarafından ilgiyle takip edilirken, yine insansı bir robot olan Sophia sosyal medyada dünya gündemi ile ilgili düşüncelerini paylaşıyor. Peki, bunlar gerçekten ne kadar şiir veya düşünce sayılabilir? Bu robotların ortaya koyduğu "ifadeler", onları programlayanların başarısı mı, yoksa bu robotların kendi ürettiği düşünceler midir?

Artık hayatımızın birçok alanına girmiş olan çok sayıda yapay zekâ uygulaması da bulunmakta. Bunlara bağlı olarak robotlarla ilişkili verilerin ihlali ile ilgili Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) gibi düzenlemeler gündeme gelmektedir. Ancak bu tezde daha çok "antropomorfizm" yapılmaya müsait olan "otonom robotlar" ele alınmaktadır —yani robotları geliştiren insanlar tarafından işlemcisine yüklenen veriler sayesinde belirlenen iş tanımıyla ilgili harekete geçmek için komut beklemeyen, karşılaştığı bazı çok seçenekli durumlarda bunlardan birini tercih eden— robotların toplumsal hayatımızın bugünü veya geleceği açısından ne gibi fayda veya riskler oluşturabileceği incelenecektir.

Otonom robotlar, zaman zaman insanoğlunun aklını karıştırarak insan gibi bazı haklar tanınabilecek veya hak tanınmış robotlar olarak ele alınmaktadır. Bu tip robotların ileride insanları yönetebileceği konusu, yaklaşık yarım yüzyıldır birçok bilimkurgu romanında ve sinema filmlerinde işlenmektedir. Yaşadığımız yüzyılda onlara kimi zaman

“vatandaşlık” hakkı veren ülkeler olduğu da görülmekte, hatta bir makine için kulağa garip gelse de, bu tip “robotların onur”undan bahsedenlerle de karşılaşılmaktadır. Çağdaş Avrupa medeniyetinin ortasındaki Fransa’da Alain Bensousan adında bir avukatın toplumsal sistem içinde kadın, erkek ve robot şeklinde yeniden bir düzenlenme yapılabileceğini iddia ettiği konuşmasındaki gibi (Dassault Systèmes, 2017), bu tip robotların insanlığın geleceğindeki konumuyla ilgili farklı bir tartışmayı başlatmıştır.

Çok düşünmeden ortaya atılmış kafa karıştırtıcı bu gibi bazı iddialar gösteriyor ki, artık gün geçtikçe hayatımızda daha fazla alanda görmeye başladığımız robotlarla ilgili hızlıca yeni hukukî düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ancak bu hukukî tanım, sınırlama veya düzenlemelerin temelinde ne olmalı? Bu tez ile aslında tam da bu sorunun yanıtlanması hedeflenmektedir.

Tarih boyunca birçok örnekte görüldüğü üzere, temelini insanın varlık yapısı bilgisinden ve insanlık onurunun korunmasından almayan her türlü düzenleme, hak ihlallerine ve toplumsal karmaşalara yol açabilmektedir. Ancak özellikle otonom robotlar konusunda yapılacak olan bu gibi düzenlemeler, ileride insan türünün ve var oluşunun karşı karşıya gelebileceği bir tehdidi ortaya çıkarabileceği gibi, tam aksine insan odaklı yapılacak bir düzenleme ile insanlığın gönenç düzeyinin artırılması sağlanabilir. Bu nedenle iş verimini artırmak için insanların geliştirdiği robotlar konusunda hukuksal normların daha oluşmadığı, temel ilkelerin daha doğmak üzere olduğu bu aşamada, oluşturulacak olan hukuksal çerçevenin çok geç olmadan, insanın varlık yapısı bilgisiyle, insan haklarını temel öncül alarak, etik değerlerini koruyacak şekilde oluşturulması gerekmektedir. Çünkü karşılaştığımız bu yeni durumla ilgili hukukî düzenlemeleri insan odaklı, felsefî değer bilgisiyle ve insan haklarını temel öncül alarak titizlikle hazırlamazsak, kendi ellerimizle insan türünün devamı açısından büyük tehlike oluşturabilecek ve yeni insan hakları ihlallerine yol açabilecek kaotik bir döneme yol açmış olabiliriz.

Bu tezin amacı, robotlarla ilgili ortaya çıkacak olan etik sorunların, aslında robotlara “etik kodlar” yüklenmesi ile değil, daha öncesinde onlar üretilirken ve programlanırken, insan türünün onur ve sorumluluğunun farkında olan yazılımcılar tarafından programlanması gerektiği üzerine düşündürmektir.

Bunun için insanlığın teknoloji birikimiyle makineleri programlama becerisine ulaşan yazılımcıların ve geleceğimizi şekillendirecek olan teknolojilerle uğraşacak bütün üniversite öğrencilerinin, bir başlangıç düzeyinde de olsa felsefe, etik ve insan hakları konusunda ders almasının kazandıracağı bakış açısının, insan varlığının devamlılığı açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Yazılımcıların yanı sıra teknoloji konusunda düzenlemeler getirecek olan hukukçuların da bu bilgilerle donanması önemlidir. Belki de yapay zekâ ile uğraşan bütün insanların, oluşturulacak bu eğitimi aldıktan sonra meslek yemini etmeleri de faydalı olabilir.

En iyi hukukçu ve en iyi yazılımcı bile, etik değer bilgisiyle donanmadan insan varlığını etkileyebilecek bir durumla ilgili yasa oluşturuyorsa, o yasanın ileride öngörülmeyen sorunlara yol açması kaçınılmaz olur.

Peki, belirlememiz gereken hukuksal çerçeve ve yeni teknolojilerle uğraşan insan tarafından öğrenilmesi gereken bu bilgiler nelerdir?

Otonom robotlara hak tanıma sorununu incelerken öncelikle robotun tanımını, robotlarla ilgili etik sorunları, bu sorunlarla ilgili günlük hayatta ve bilimkurgu yapıtlarında ortaya atılan çeşitli iddiaları, ardından da çözümü bulmak için insan ve robot arasındaki kapanmaz farkı ortaya koymak gerekmektedir. Bunun için öncellikle robotları yapanların, insanın varlık yapısı bilgisi, insan eyleminin oluşumu ve insanın özgürlüğü hakkında bilgi ile donatılmasını sağlamak, sonra da günlük hayatımızda kullanırken bazen esas niteliğini ya da amacını unuttuğumuz devlet, hak, hukuk, onur ve insan hakları kavramlarının içeriğini göstermek ve bunların insan için olduklarının unutulması durumunda insanlığın geleceği için risk ve tehditlere neden olabileceğini anlatmak gerekmektedir.

Bu çerçevede insanın özelliklerine, etik değerlere, hak, hukuk, devlet kavramlarına mercek tutarak robotlara hak tanıma sorunu ele alınacaktır.

2. ROBOTLARLA İLGİLİ ORTAYA ÇIKAN BAZI ETİK PROBLEMLERİN ORTAYA KONULMASI

2.1 Robot Tanımı

Nişanyan Sözlüğü'ne (Nişyan Sözlük, 2015) göre "robot" kelimesi, ilk olarak Çek yazar Karel Čapek'in 1920 yılında yazdığı R.U.R. (Rossum's Universal Robots - Rosssum'un Evrensel Robotları) adlı kitapta kullanılmıştır. Çek dilinde "zorla çalıştırılan, hizmet eden" anlamına gelen "robota" kelimesinden türetilmiştir (Čapek, 2021).

Aslında bu kelimenin insan başarılarından biri olan edebiyat dünyası sayesinde kazandırıldığını görmek, yine bu konudaki sorunları ve önyargıları da insanın başarıları ile çözülebileceğine bir işaret sayılabilir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde ise 'robot' kelimesinin anlamı "Belirli bir işi yerine getirmek için manyetizma ile kendisine çeşitli işler yaptırılabilen otomatik araç" olarak açıklanmaktadır. Bu tanımda tehdit oluşturabileceğini düşündüğümüz hiçbir yön bulunmazken, başka bir kaynakta "…Günümüzde robotlar, çevreleriyle etkileşime geçebilmek için algılama, öğrenme, planlama ve eyleme geçme yeteneği olan makineler olarak adlandırılabilir" denilmektedir. (Ghallab and Ingrand, 2020, s. 389).

Robotun tek ve basit bir tanımı bulunmamaktadır, her makine de robot değildir. Robotlar sensörler aracılığıyla algılar, veri toplar, verilerin kontrolünü sağlayarak karar verir ve hareketi gerçekleştirir. Otomotiv sektöründe, endüstriyel üretim tesislerinde, sağlık sektöründe veya savunma sanayindeki birçok modern araçta kullanılan otonom robotların yanısıra, satranç gibi bazı geleneksel strateji oyunlarında insanları yenebilen, evlerdeki elektrikli süpürgelerin yerini alan veya yaşlıların bazı bakımları için kullanılan robotlardan da bahsedebiliyoruz. Otonom robotların hayatımızda giderek daha çok alanda yaygınlaşmasına rağmen, eylemde bulunmak için önceden içine etik kodlar yüklenmiş veya insan duygularını bütünüyle kavrayabilen bir robottan söz etmek mümkün değil. Ne var ki, Luciano Floridi'nin de belirttiği gibi, "bir bulaşık makinesinin bulaşıkları benim kadar iyi, hatta benden daha iyi temizlemesi; bulaşıkları benim gibi temizlediği veya görevini yerine getirmek için herhangi bir zekâya ihtiyacı olduğu anlamına gelmediği"

(Floridi, 2019, s. 1) de her zaman insanın geliştirdiği makine (robot) ile insan arasındaki kapanması zor farkı göstermesi açısından önemlidir.

Bu tezde, öncelikle günlük hayatımıza çok hızlı bir şekilde giren robot süpürgeler gibi belirli bir işi uzaktan yapmak üzere kumanda edilen ve TDK Sözlüğünde yer alan ve insan tarafından çalıştırılıp kapatılan robotlar, algıladığı şeye dayanarak "kendisi" yeni kararlar verebilen veya ortamdaki bir hareketi tanımak ve başlatmak/bitirmek için programlanmış, başka bir deyişle yapay zekâda bahsedilen 'zekâ' yönü olan, kendi kendine davranabilen robotlara hak tanınması konusu ele alınmaktadır.

İnsanlara ait özelliklerin robotlara atfedilmesi, daha çok kendi kendine davranan robotlar söz konusu olduğunda gündeme gelmektedir. Örneğin savunma sanayinde geliştirilip kullanılan bir robota, belli bir hedefi imha etme (bazen insan öldürme) kodlarının tanımlanması gibi. Belki de insanoğlunun robotlarla ilgili geleceğe ilişkin ihtimallerden korkmasının temel sebebi de daha çok robotların bu ikinci yanı, robotları insansılaştırdığımız şekliyle kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Bu noktada bir de "Yapay zekâ nedir?" sorusuna cevap vermek önemli olacaktır. Stanford Üniversitesinin *Felsefe Ansiklopedisi*'nde Vincent Müller'e göre Yapay Zekâ (AI) kavramı, "genel olarak akıllı davranış, yani hedeflere ulaşmaya yardımcı olan, karmaşık davranış gösteren her türlü yapay hesaplama sistemi" olarak tanımlanmaktadır (Müller, 2020).

Yapay zekânın insanlığa tehdit oluşturabileceği noktalara ilişkin birçok bilimsel çalışma, artık kitap raflarında ve akademik yayınlarda yer almaktadır. Hatta dünyada bir ilk olarak, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 21 Nisan 2021 tarihi itibariyle geçerli olan, yapay zekânın insanın değerlerini ve insan haklarını ihlal etmemesi için geliştirilmiş "Yapay Zekâ Yönergesi (Artificial Intelligence Act)" açıklanmıştır. Ancak bu yönergede de gözden kaçan en önemli nokta, sadece yapay zekâyla ilgili yapılması gereken verinin kullanım düzenlemeleri değil, aynı zamanda yapay zekâ veya robotlar geliştirilirken çıkış noktamızın insan onurunu korumak olması gerekliliğinin robotların yapım aşamasında unutulmaması gerektiğidir.

2.2 Robotları İnsanlaştıran Söylemler ve Barındırdıkları Etik Problemler

Bu tezin esas konusu genel olarak "robotların varlığı" değil, özellikle "robotlara hak tanımayla ortaya çıkabilecek insan hakları ihlallerine dikkat çekmek için yapılabilecekleri anlatmak" olduğu için, robotların yapısı ve teknolojik özellikleri hakkında ayrıntıya girilmeyecektir. Bunun yerine Kate Darling'in, Kant'ın hayvan istismarını kısıtlama konusundaki argümanını robotlara uyarlayarak yazdığı makalenin (Darling, 2016, s. 227 - 228) sonucundan hareketle David Gunkel'in çıkardığı sonuçta olduğu gibi, robotlarla ilgili düzenlemeler de dahil olmak üzere "başkalarının hakları, sadece onlarla ilgili değildir, aynı zamanda her şey özünde bizimle de ilgilidir" düşüncesi savunulacaktır (Gunkel, 2017, s. 90).

Biz robotların şekillerini niçin insana benzetiyoruz? Bu soru genel argüman için niye önemli? Daha fazla insana mı ihtiyacımız var? Yoksa yalnızca antropomorfizme düşkünlüğümüzden kaynaklanan bir sebepten mi böyle hareket ediyoruz?

Ülkelerin savunma endüstrisi alanında robotlarla iş yapan askerlerin psikolojisini inceleyen Sherry Turkle, bu makineleri bir aletten çok daha fazlası olarak görmeye çok istekli göründüğümüzü savunmaktadır. Turkle, "robotların anlayıp anlamadığını umursamadan onlara bir tür evcil hayvan, yakın arkadaş, kişisel sırdaş ve hatta sevgili gibi hitap edenlerin olduğunu" belirtmektedir (Turkle, 2012, s. 9).

Robotlar acaba insanların arkadaşa duydukları gereksinim dolayısıyla mı insanlaştırılıyor? Ve neden yurttaşlaştırılıyor?

İnsan dışında hakkından söz edilen her şeyin hakkı, aslında o şeyin hakkı değil, bizim onunla ilgili sorumluluğumuzdur. Bu nedenle, robotların içine yerleştirilecek bir etik eyleme kodunun nasıl olması gerektiği ile ilgili değil, robotları geliştiren insanın etik eyleme bilincini edinmesi ile ilgili düşünmemiz uygun olur. Robotların hakları demek, haklar insana özgü olduğu için, bizim sorumluluklarımız demektir —tıpkı hayvan haklarının aslında hayvanların hakları değil, insanların onlara karşı sorumluluklarından oluşması gibi.

Robotlara etik kodların yüklenmesi ve tanımlanacak bu etik kodların nasıl olması gerektiği ile ilgili de günümüzde birçok bilimsel araştırma yapılmış bulunmaktadır. Hatta

bunlardan en popüler olanı da 1950'li yıllarda Isaac Asimov'un ünlü "Ben Robot" serisiyle, kurgu şeklinde olsa da günümüzün hatta geleceğin sorunlarına cevap verecek şekilde ele alınmış olanıdır. Asimov, bu romanında teknolojik bir robot kavramı ortaya koyar ve robotların amacının insana hizmet olduğunu, bir robotun kendi amaçlarını insanların amaçlarına hiçbir zaman tercih edemeyeceğini kitabının girişindeki üç maddelik Robot Yasası'yla şu şekilde belirler:

1. "Robotlar, insanlara zarar veremez ya da eylemsiz kalarak onlara zarar gelmesine göz yumamaz.
2. Robotlar, 1. maddeyle çatışmadığı sürece insanlar tarafından verilen emirlere itaat etmek zorundadır.
3. Robotlar, birinci ya da ikinci maddeyle çakışmadığı sürece kendi varlıklarını korumak zorundadır" (Asimov, s. 1).

Teknolojinin baş döndüren hızına yetişmek için alelacele yapılmış düzenlemeler zamanımızda günü kurtarıyor olabilir. Ancak ileride bambaşka ve daha entegre sistemler geliştikçe, bu düzenlemelerden bazılarının hak ihlallerine yol açabileceklerini de etraflıca düşünmek gerekir. Örneğin Google'ın mühendislik direktörü ve yazarı Ray Kurzweil, 2045 yılına gelindiğinde insan zekâsını geçen bir yapay zekâdan ("süper zekâ") bahsedeceğimizi dile getirmektedir. 2030'da teknolojik altyapının gelişmesiyle birlikte insan beynindeki düşüncelerin de bulut sistemine atılmasının mümkün olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda aslında robotların hızına yetişmek için koşturan bir hukukî düzenlemenin değil, temeli sağlam oturtulmuş ve sonradan gelişebilecek yeni durumlara bağlı bir boşluk olduğunda, gücünü bu sağlam temelden hareketle *epieikeia*'[1], Aristoteles'in hakkaniyet dediğine, yolu açık tutan bir hukuk sisteminin kurulması önemlidir.

Şu an dünyamızda robotlarla ilgili "inovasyon" veya "geleceğe hazır olmak" gibi kavramlar konuşulsa da, bilimkurgu kitaplarının ve filmlerinin etkisiyle gelecekte bu ilişkinin robot-insan savaşına dönüşebileceği hakkında oldukça yerinde korkular da

[1] Epieikeia: Eğer bir yasa belirli bir vakaya uygulandığı zaman adaletsizliğe yol açıyorsa, hâkimin, yasa koyucu imiş gibi davranmaması Aristoteles'in epieikeia (hakkaniyet) dediği erdemle iş görmesi anlamına gelir. (s.113)

bulunmaktadır. Bu iki ucun birbirini olumsuz etkilemeyecek şekilde düzenlenmesi ise, ancak felsefe bilgisi ile olabilir. İnovasyonu engellemeden, ancak hepsinin temelinde insan onurunu korumanın gerekli olduğunu bilerek yapılacak düzenlemeler insanlık için faydalı olabilir.

Yine de özet bir şekilde söylersek, robotların yapılış amacını ortaya koymak, bakış açımızı geliştirmemize katkı sağlayabilir.

Makinelerin neden var olduğunu, aslında daha onların söz konusu bile olmadığı bir dönemde Aristoteles şu şekilde tanımlamıştır: "Diyelim ki dokuma tezgahının mekiği kendiliğinden gidip gelse ve lirin mızrabı kendiliğinden çalsaydı, o zaman ne yapımcıların işçiye gereksinmesi olurdu, ne de efendilerin köleye" (Aristoteles, *Politika,* 2020, s. 15).

Gerçekten de robotlar, insanların sıkıcı buldukları bazı işleri devredebildikleri ve bunu yaparken insana zarar veren veya hak ihlalinin kesinlikle söz konusu olmadığı teknolojik araçlar olabilir. Nitekim insanların zaman alan rutinleşmiş bazı işlerini kolaylıkla yapabilmeleri sayesinde zaman ve emek tasarrufu sağlayan robotlar, insan eliyle yapılıp yazılımla programlanmış makinelerdir.

'İnsan eliyle yapılmış robotlar' derken robotun üretici şirketini, programcısını, satıcısını ve kullanıcısını mı kast ediyoruz? Yoksa robotu bunlardan bağımsız olarak mı ele alıyoruz? Peki, sözgelimi robotlara hak tanınması durumunda yalnızca robota mı bu hak tanınmalı, yoksa onun teknolojik bir aygıt olarak ortaya çıkmasından sorumlu kişilerle ilgili haklar veya sorumluluklar mı söz konusu olmalı? Katar Hükümeti bir otonom robot olan Sophia'ya vatandaşlık verdiğinde, bu vatandaşlığı bu robotun üreticisine veya sahibine de vermesi gerekir mi? Bu vatandaşlığı vermesi, peki, suç olur mu?

Ian McEwan *Benim Gibi Makinalar* adlı romanında, yalan söylemediği için sahipleri tarafından parçalanan bir robotun bu hale gelmesini "cinayet" olarak adlandırıp adlandıramayacağımızı tartışmıştır. 2019 yılında yayınlanan bu romanı, Asimov'un romanları gibi 1950'li yıllardan bugünleri görmek şeklinde adlandıramasak bile, belki günümüzden 40-50 yıl sonra yaşanabilecek bir sorunu incelemesi açısından önemlidir. Böyle bir değerlendirmeyi yaparken de çıkış noktamız yine insanlık değerleri olmalıdır. Halihazırda savunma sanayiinde kullanılan robotların çok maliyetli olması nedeniyle,

bazı olumsuz durumlarda zarar görmeleri halinde birkaç insanın kendini tehlikeye atarak gidip robotu (silahı/makineyi) geri getirmek için görevlendirilmesi konuşulmaktadır. Burada insan, kendisi tarafından geliştirilmiş bir araç için feda edilebilecek derecede araçsallaştırılmaktadır.

Robotların hukuksal statüsü ile ilgili olarak günümüzde farklı referansları olan çok sayıda yaklaşım söz konusudur. Bunların arasında robotların bir makine olarak ele alınmasından, Darling'in ileri sürdüğü gibi hayvanlara tanıdığımız statü gibi ele alınmasına veya Roma Hukuku'nda kölelerin tabi olduğu yasal statünün robotlar için geçerli olması gerektiğinden, robotlara şirketler gibi tüzel kişilik hakkı tanınmasına kadar çeşitli argümanlar söz konusudur (Ersoy, 2019, s. 87). Tüm bu görüş ve argümanlar, robotların konumlandırmasının sağlanması için bir yer arama ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Ancak bu konumlandırma arayışlarında, en önce neyi amaçladığımızı unutmamalıyız. Amacımız insan için daha iyi bir dünya, çıkış noktamız ise insanın sahip olduğu potansiyeli geliştirebilme şartlarını yaratmaktır.

Haklar, beraberinde sorumluluklar getirir. Robotlar akıl ve irade sahibi olmadıklarına göre, bu sorumluluğu üstlenebilirler mi? İnsanlar tarafından, yine insan için oluşturulmuş sistemleri anlayamayan bir makineye herhangi bir konuda sorumluluk yüklenebilir mi? Robotlara hak ve sorumluluk verilmesi durumunda ceza da vermek gerekmez mi? İoanna Kuçuradi'nin Deutsche Welle röportajında da (DW Türkçe, 2021) belirttiği gibi, robotlar bir insanın ağrı duyduğu bir durumda mekanik tepkiler göstermeye ayarlanabilir, ancak acı duyamaz. Acı duymak, canlı olmayı gerektirir. Makine oldukları için robotlara "canlı varlıklar" dememiz imkânsız olduğuna göre, robotlarla ilgili olarak hak ve ceza gibi kavramları tartışmak ne anlama gelir?

Kendi kendine verilere göre karar veren ve harekete geçen bir robotun her hareketi için yazılımcısının sorumlu tutulması da imkânsız görünüyor. Ancak yazılımcının her bir geliştirme adımı için insan haklarının ihlal edilmemesini göz önünde bulundurarak kodları yazması, onun insan hakları bilgisine sahip olması ile mümkün görünüyor.

Robotların da bazı verileri, tıpkı insanlar gibi insan yardımı almadan işlemesi, kendi analiziyle bir hedef belirleyip onu vurma kararını yine kendisinin verebilmesi ve insanların yapabildiği daha birçok işi yapmaları mümkün hale gelmiştir. Aslında

programlandıkları alanla ilgili bu kararları verme noktasında bir "irade" değil, "korelasyonlar" sonucu bir çıkarım yapabilmeleri mümkündür. Yani robotlar, onlara yüklenen kodların eşleştirilmesiyle bir sonuca ulaşmaktadır. Burada altında bir isteme olmadan yapılan bir eşleştirme söz konusudur. Bu kapsamda robotun kendi korelasyonlarından yaptığı çıkarımla gerçekleştirdiği bir hareket sebebiyle yazılımcısını suçlu bulmak, bu yeni teknolojilerin geliştirilmesi alanında kimsenin çalışmak istememesine neden olabilir. Hatta bu konuyla bağlantılı olarak, 2021 yılında çıkan Avrupa Birliği Komisyonu'nun Yapay Zekâ Yönergesinin öncesinde Avrupa Parlamentosu Komisyonu'na 27 Ocak 2017'de sunulan *Robotik Medenî Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiyeler* raporunda, robotların "elektronik kişiler" olarak tanınması önerilmiş ve hemen sonrasında da robotların vergiye bağlanması konusu da gündeme gelmiştir.

Bütün bunlar yerine aslında yapılması gereken, robotların insanların faydası için yapılan teknolojik araçlar olduğunu ve bir insan başarısı olduğunu unutmamak, insanın özne, robotun da nesne olduğunu akıldan çıkarmamaktır. Bunun için de geleceğe yönelik teknolojileri geliştirirken ayaklarımızı felsefenin toprağına basmak gerekir.

Benzer şekilde geliştiricinin insan hakları bilgisine sahip olmaması nedeniyle günümüzde konuşulmaya başlanan yapay zekâ ayırımcılığı söz konusu olmaktadır. Yapay zekâ, örneğin belirli iş türlerini yalnızca kadınlara ya da yalnızca erkeklere önerebiliyor. İnsanlarda ırk, renk, cinsiyet, fiziksel görünüş veya yaş farkına göre verilerini sıralayabildiği için, bu noktada tasarım/yazılım aşamasından kaynaklı olarak tasarımcının bir önyargısı veya çeşitlilik ve kapsayıcılık konusundaki bilgisizliği nedeniyle yapay zekâ işlemleri ayırımcılığa sebep olabiliyor. Bazen tersi de mümkün oluyor: Örneğin işe alımlarda yapay zekânın seçim yapması istendiğinde, ona cinsiyet veya dış görünüşü bir kriter olarak vermediğiniz takdirde, yalnızca o pozisyona uygun özelliklere bakarak işe alım önerisinde bulunabiliyor. Tüm bunlar bize gösteriyor ki, robotların yazılım/tasarım aşamasında geliştiricilerin insan hakları bilgisiyle donanması, insan onurunun korunması, etik değerlendirme yapabilecek birikime sahip olması, kısacası değer yargılarının prangalarından kurtularak doğru değerlendirme yapabilmesi çok önemlidir.

Ancak bu durum, bizim de bu makinelere istediğimiz gibi zarar vermemize, yok etmemize veya insanlık dışı işlerimizi halletmek için kullanmamıza hiçbir şekilde zemin

oluşturamaz. Bu noktada her zaman insanın eyleyen bir varlık olarak herkes için iyi olanı isteyerek hareket etmesi, geliştirdiği robotların da hak ihlallerinde bulunmaması için çaba sarf etmesi gerekir. Bir robota zarar verilmesi bir makineye verilen zararla aynı boyutta değerlendirilmeli, ancak robotun yapılması için emek, zaman, kaynak harcayan insanlar olduğu bilinciyle keyfi yıkıp kırmamak gerekmektedir.

Peter Asaro, robotik etiğin üç boyutta geliştirilebileceğini şöyle belirtmiştir (Asaro, 2006, s. 10):

- *"Robotlar içerisine yerleştirilecek etik kodlar,*
- *Robotları tasarlayan ve kullanan insanların etiği,*
- *İnsanların robotlara karşı etik davranışları".*

Robotları sosyo-teknik sistemler olarak tanımlayan Asaro, bu üçünün ortak şekilde ilerlemesi gerektiğini, çünkü bizim robotlarla ilgili etik dendiğinde genel olarak ilgimizin robotların bize zarar vermesi şeklinde bir konuyu söz konusu ediyor olmamız olduğunu, ama aslında insanların eylemlerinin sorumlulukları ile ilgili bir konu şeklinde ele alınmaları gerektiğini anlatmıştır. Asaro'nun robot etiğiyle ilgili ayırdığı başlıkların, robot ve etikle ilgili tartışılabilecek ana konu başlıklarının bir özeti olduğunu kabul ediyorum. Bu konuyla ilgili uğraşan herkesin etik bilgiye sahip olması ile sorunların en aza inebileceğini, en azından "robotlar bizi ele geçirecek" önyargısının, robotların aslında insan için var olduğu fikriyle bir nebze bertaraf edilebileceğini düşünüyorum.

Robotların insana özgü bir özellik olan irade ve eylemden önceki tercih noktasında ortaya çıkan karar verme, hatta her eylemden önceki tercihte iyiyi isteme imkânı olsaydı, onların da etik eylemesinden bahsedebilirdik. Oysa ki böyle hareket etmenin, robotlar veya insan dışında canlı-cansız hiçbir varlık için mümkün olmadığını düşünüyorum.

3. ROBOTLAR VE İNSANIN VARLIK YAPISI BİLGİSİ

3.1 İnsanın Varlık Yapısı

Robotlara hak tanıma sorunu, aslında robotların incelenmesinden çok, robotların insanlar tarafından ve insanın değer bilgisiyle ele alınmasıyla ilgili olduğundan, esasen üzerinde durulması gereken konu aslında bu insanın varlık yapısı sorunudur. Böylece bu tezin esas amacı olan, insanın değerine zarar vermeden robotlarla yaşayabilme yolunun insanın varlık yapısı bilgisiyle olabileceği daha açık şekilde kavranabilecektir. İnsanın varlık yapısı bilgisine sahip olan, insanın değerini ve insanî değerleri bilen bir insan, her durumda olduğu gibi robotlarla yaşama konusunda da etik çerçevede davranması gerektiği için, bu alanda da insan haklarının ihlalinin engellenmesini sağlayabilir.

İnsana var olan bir tür olarak bakmak için, "insan nedir?" sorusunun cevabını iyi kavramak gerekir. İnsanları insan yapan özellikleri nelerdir?

Öncelikle insan bir türdür, cinsi hayvandır. Tüm canlılar gibi insan da yer, içer, hareket eder, büyür, ürer ve ölür. İnsanı insan yapan ve tür olarak hayvandan ayıran şey nedir? İnsanı hayvandan ayıran şey, sadece insanın sahip olduğu olanaklardır.

İnsan bir önceki neslin geldiği yerden devam edebilme kapasitesine sahiptir, gelecek için zaman köprüsüne bir sonraki taşı koyar ve bayrağı bir sonraki nesle devreder. Hayvanlar ise bir sonraki nesle bir aktarma yapmadan, aynı yaşam kalıbı içinde yaşayıp ölürler.

Aristoteles'e göre "insanın ruhu" akıl sahibi olan ve olmayan" iki kısımdan oluşur ve insanı insan yapan aslında akıl sahibi olan kısmıyla erdemli bir şekilde yaşamasıdır. Ancak Aristoteles, bu yaklaşımıyla aslında "bilge insanı" anlatmış, yani bir insan olanağını bizlere anlatmıştır. Aristoteles'ten sonra da insanı iki temel kategoriye ayıran yaklaşımlar olmuştur. Örneğin Kant'a göre de insan ikili bir varlıktır. Scheler'e göre bu ayrım psikovital alan ve tin (*Geist*) olarak yapılan bir ayrımdır. Ancak aslında, Mengüşoğlu'nun da belirttiği gibi, insan bir bütündür (Mengüşoğlu, 1988, s. 49). İnsan, ne yalnızca erdemli ve ölçülü yaşayandır, ne yalnızca sıradan bir canlıdır. Bunun cevabı ne insanın hayvandan farkının ortaya konulmasıyla cevaplanabilir, ne de sadece

başarılarının ve olanaklarının anlatılmasıyla... İnsan, tüm bunlara verilen cevapların bir bütünüdür.

Ernst Cassirer'ın Herakleitos'un fiziksel çevremizi anlamamız için önce kendi benliğimizi anlamamız gerektiği ile ilgili söyledikleri, tam da kendimizi bilmemizi önemini anlatır. "Ona göre gerçekliği bilmek ve anlamını anlayabilmek için, kendi üzerine düşünmeyi (*self reflection*) gerektirir. Bu nedenle, Herakleitos için, felsefenin tümünü iki sözcükle belirlemek olanağı ortaya çıkmıştır: Kendimi araştırdım" (Cassier, 1980, s. 16).

İnsanın diğer canlılara göre özelliğini bilmek, insanın değerini ve onurunu bilmek anlamına gelir. İnsan onuru "namus", "şeref" demek değil, insanın değerinin farkında olmak demektir. Bu da ancak insanın varlık yapısı bilgisiyle mümkün olur. İnsan onurunun farkında olmamak insan türünün devamını tehlikeye sokar.

Etik ise insanın değerini tehlikeye sokmayacak, insan onurunu koruyacak bilgiden oluşur. Etik, insanın değerinin altını çizen ve insanın varlık yapısı bilgisiyle insanlar arasındaki ilişkiye bakan bir yaklaşımı anlatmak için kullanılır. Bir ahlak bildirgesi değildir. Kuçuradi'nin "Etik ve Etikler" makalesinde de belirttiği üzere, "Bugün 'etik' adı altında karşımıza çıkan ahlâkların ve ahlâklılık bildirgelerinin ya da 'meslek etiklerinin' de yaşamımızda önemli bir yeri vardır; ama felsefî bilgiyle oluşturuldukları ve değerlendirildikleri takdirde ve kendilerine özgü işlevleri bilindiği takdirde yaşamımızda yerleri vardır." (2003, s. 9).

Bir değerlendirme yaparken "etik"ten bahsettiğimiz yerde, insan onuruna zarar verilmeden eylemde bulunup bulunulmadığına bakılır. Bunun için de insanın varlık yapısı bilgisine, değer bilgisine ve insan onurunun bilgisine ihtiyaç vardır. Bu nedenle, robotlarla etik değeri ve insan onurunu koruyarak yaşayabilmek için, insanın varlık yapısı bilgisine ve en başta değer ve değerler bilgisine ihtiyaç vardır.

Robotlara kıyasla insanın değerini anlatmak için, yine de bunu ortaya koyan bir tanıma ihtiyaç vardır. Kuçuradi'ye göre:

> İnsanın 'varlıktaki özel yerini', 'insanın değerini', onu benzerlerinden ayırt eden şeyleri bulmak istiyorsak; yapıp etmelerine, eylemlerine ve bu yapıp etmeler

> sonucu ortaya çıkan başarılarına bakmalıyız. Çünkü bu başarılar aynı zamanda 'insanın değerleridir', kişilerin başka kişilerle bağlantılı olarak ortaya koyduğu ve zamanla kişilerüstü bir özellik kazanıp insanlığa mâl olan değerleridir" (2016, s. 40).

Cassirer, bu görüşü çağrıştıran nitelikteki yaklaşımıyla insanın varlık yapısı bilgisi için onun yaşamını ve davranışını anlamak gerektiğini, Pascal'ın insan görüşünü anlatırken şu şekilde özetlemiştir: "Filozof yapay bir insan oluşturamaz, o gerçek insanı anlatmalıdır. Tüm insan tanımları, bizim insana ilişkin deneyimlerimize dayanmadıkları ve bu deneylerce pekiştirilmedikleri sürece havada kalmaya mahkûmdurlar. İnsanı bilmek için onun yaşam ve davranışını anlamaktan başka yol yoktur" (Cassier, 1980, s. 22).

Tüm bu filozoflar aslında bize insanın diğer varlıklarla ilişkisini değerlendirebilmemiz için önce insanı bilmek, bunun için de insanın eylemlerine, değerlerine bakmamız gerektiğini söylüyor. Her ne kadar bu tezle insanların robot ile ilişkisinin nasıl kurulması gerektiğini anlatıyor olsak da "insanın içine girdiği her türlü ilişkinin aslında insanın ne olduğunun bilinmesine ve bunun için de insan yaşamına bakılması gerektiğini" yine aynı bölümde Cassier de söyler.

İnsanı anlamak için aslında Mengüşoğlu'nun *"İnsan Felsefesi"* kitabının ara başlıklarına bakmak yardımcı olabilir. Mengüşoğlu kitabında, insanı "yapıp eden, değerleri duyan, tavır takınan, önceden gören, isteyen, özgür, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten, eğitilebilen, devlet kuran, inanan, sanatın yaratıcısı olan, konuşan, biyopsişik bir varlık" olarak dile getirmiştir.

Hem Mengüşoğlu, hem Kuçuradi, "insan" tanımını, insanın değeri ve değerleri üzerinden anlatmıştır. İnsanın değeri derken kastedilen, "bir tür olarak insanın diğer varlıklarla (insan olmayan her şeyle) ilgisi ve ilişkisi bakımından özel durumu, başka bir deyişle insanın varlıktaki özel yeridir" (Kuçuradi, 2016, s. 40).

İnsana özgü bazı kurum, özellik, değerler (devlet, hak, hukuk, eğitim, sağlık vb) gibi konularda karar almamız gerekiyorsa, bu kararın insanın yalnızca olgusal varoluşuna göre değil, insanın değerleri, başarıları ve olanaklarının bilgisiyle alınması gerekmektedir. "Bu

olanaklar kimi zaman insanlığa yeni olanaklar yaratacak, kimi zaman insanın değerini koruyacak, kimi zaman yeni değerler katacak, kimi zaman da insanın değerine en az şekilde zarar vermeyi gerektirir" (Özcan, 2016, s. 407). Bunun için de etik kişi özelliklerine sahip olup en başında insanın değer bilinciyle eylemlerimizi gerçekleştirmeyi istemek gerekir. Etik kişi özelliklerine sahip olmak için de insanın değer bilgisine sahip olmak gerekir.

3.2 Eyleyen Özgür bir Varlık Olarak İnsan

İnsanın tek bir eyleminde gerekeni veya doğru olanı yapması nasıl olur?

Aslında tüm eylemlerimizde nasıl istiyorsak o şekilde hareket edebilme özgürlüğüne sahibiz. Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde eylemlerimizin arkasında bir istemenin olduğunu, bu istemenin aslında 'amaç' olduğunu, amaca ulaşmak için yaptığımız tercihlerin 'araç' olduğunu ve araçların da bizi en başta istediğimiz amaca götürmek için tercih ettiğimiz eylemler olduğunu söyler (Aristoteles, 2020, s. 56).

Mengüşoğlu da (2017, s. 203) bu konuda, "İnsanın yapıp etmelerini düzenleyebilmesi, onları hayattaki önemine göre sıraya koyup gerçekleştirebilmesi için, onun kendine has bir inisiyatifi olmalıdır" demiştir. Ayrıca Menguşoğlu'nun "İnsan yapmak ve yapmamak özgürlüğüne sahiptir; yaptığı ve yapmadığının sorumluluğunu taşır" ifadesi de bunu tamamlar niteliktedir (Mengüşoğlu, 2017, s. 211).

Bu kapsamda, özgürlük kavramını, kısaca, eylemlerimizi hayata geçirmede inisiyatif alabilme olanağı olarak tanımlayabiliriz. Yani her eylemden önce, insanın o eyleminin yöneldiği bir amaç vardır. Hayvan ile insan arasında, hatta robot ile insan arasında temel farklardan biri, insanın sahip olduğu bu inisiyatif alma özelliğine ve iradesine, tercih etme özelliğine hayvanların sahip olmamasıdır. Her eylemi gerçekleştirirken önceki o belirsizlik zamanında bir insanı doğru yola götüren pusula, aslında tür olarak "insanlık için iyi olanı istemek" olmalıdır. Kant'ın da dediği üzere "Öyle eyle ki, her defasında senin istemenin maksimi aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak geçerli olabilsin" (Kant, 2019, s. 35). Yani sadece kendi mutluluğun ve hazzın için değil, tüm insanlık için geçerli olan evrensel iyiyi isteyerek hareket etmek gerekir. Nedir bu evrensel iyi? Tür olarak insanın olanaklarını kişilerin geliştirebilmesine engel olmayacak şekilde eyleyebilmektir.

Robotlarda “bu iyiyi isteme”, yani tür olarak insanın olanaklarını geliştirebilmesini sağlamak için eyleyebilme (insan gibi bilinçli karar verme ve hareket edebilme) kısmı gerçekleşmemektedir. Bir robotun her hareketinde insanlık için iyi olanı isteyebilme özgürlüğü yoktur. Robotlar kendiliğinden bir isteme veya tercih etmeyle değil, onlar için tanımlanan kodlarla a veya b’yi seçtikleri için öğretilmiş metotlarla veya verilmiş buyruklarla hareket ederler.

3.3 İnsan ile Robot Arasında Temel Fark Nedir?

Robotlarda olan en büyük eksikliklerden biri, insanın diğer bütün varlıklara göre en önemli farkı olan isteme (irade) yetisine sahip olamamaktır. Yani bir robot ile insan arasındaki en temel farklardan biri, insanın özgür olarak ve etik bilgiyle verdiği karar doğrultusunda eyleyebilmesi, robotların ise yalnızca kendilerine atanan kodlara göre hareket etmesidir, diyebiliriz. İnsanın etik davranması, yine kendini bilmesiyle mümkündür. Robotlar özgür ve etik eylemde bulunma, iyiyi/doğruyu isteme olanağına sahip değildir. Bunlar geliştirilebilecek özellikler olsa da, yine insanın doğal yapısından gelir.

Bir durumda buyruğa uygun davranmak insanın onurunu koruyarak davranmak anlamına gelmeyebilir. Kant’ın dile getirdiği “ödevden dolayı” ve “ödeve uygun” davranmak ayrımı, iki kişinin görünüşte aynı olan davranışının, eylemler olarak değer farkını gösteriyor. Robot ile insan arasındaki temel farkı da aslında biraz buradaki bakış açısından yola çıkarak da özetleyebiliriz: Robot ödeve uygun (insan tarafından verilmiş ödevler ile) hareket eder. İnsanın ise yalnızca “ödeve uygun” değil, “ödevden dolayı” eylemde bulunma seçeneği vardır. Böyle eylemde bulunması halinde herkes için geçerli olanı gerçekleştirebilir. Robot ise ancak kodlara göre işleyebilir. Bu işleme sonucunda doğru olan gerçekleşmiş olabilir. Ancak bu, robotun insanın değerini korumak için eylemesi sonucu değil, ona verilen kodlar sonucu gerçekleşir.

Kuçuradi, özgür hareket edebilmek için başkalarının da özgür davranma haklarını korumamız gerektiğini, insan onurunu (*human dignity*) uğradığımız muameleyle değil, insanlarla ilişkilerimizde yaptıklarımızla koruduğumuzu; insan haklarının da her insan ve istisnasız bütün insanlar için belirli muamele talepleri dile getirdiğinin altını çizmiştir (Kuçuradi, 2018, s. 69-73).

Bu bağlamda, insan haklarının öncelikle bizden insanın değeri bilgisiyle eylemde bulunmamızı talep ettiğini, bunun için de ilk olarak kendi eylemlerimizde insan haklarını koruyacak eylemlerde bulunmamız gerektiğini söyleyebiliriz. Sonra da herkesin bu şekilde başkalarına muamele etmesini sağlayabilmek için, insanın özgür iradesiyle gerçekleştirdiği eylemlerde, amacının etik değer korumak olması gerektiğini ifade edebiliriz. Bunun için de küçük yaştan itibaren herkesin bu bilgiye sahip olması için çalışmamız gerekmektedir. Özgürlük de aslında emek ve çabayla elde edebileceğimiz bir özelliktir.

Bu şekilde insanî ve evrensel iyiyi her eylemimizle gerçekleştirmeyi isteyebilmek için, insan olmanın ve insanın değerinin bilgisiyle hareket ederek, diğer insanlarla paylaştığımız insan onurunun anlamını bilmek önemlidir. Ancak bu bilgilere sahip olursak devletlerin, kanunların, hatta eğitim kurumların esas amacını anlayabiliriz. Böylece onların bu amaç için çalışıp çalışmadıklarını görebiliriz. Aksi takdirde ortaya çıkacak zararın sadece bir kişiye zarar vermesinden öte, hepimizin her eylemimizde koruyup akılda tutmamız gereken insan onuruna zarar olduğunu unutmamak gerekir. Eğer bu şekilde bir bakış açısı elde edebilirsek, İoanna Kuçuradi'nin de belirttiği biçimde, "İnsanlarla insan onurunu paylaştığımızın bilincine varmamız… ve başkalarını, çeşitli kimlikleri ne olursa olsun, her şeyden önce birer insan olarak görebilmemizin yolunu" açtığını fark edebiliriz (Kuçuradi, 2006, s. 6).

Bu noktada "insan onuru"nun ne demek olduğunu da anlatmak gerekir. İnsan onuru, insanın tür olarak değerinin bilendeki karşılığıdır. İnsanlar bu değere göre muamele görmeli ve başkalarına bu çerçevede muamele etmelidir. İnsan onurunun tehlikeye gireceği durumları görebilmek için, insanın varlık yapısı bilgisi, Betül Çotuksöken'in ifadesiyle "antropontoloji" bilgisi gerekir. Yani kişinin kendine dışarıdan bakabilmesi, yapısal olanaklarını bilmesi, insanın değerinin ve insan onurunun bilgisine sahip olmasını gerektirir. Bu bilgilere sahip olunca, eylemlerimizde insan için iyiyi istememiz neredeyse kaçınılmaz olur. Bu nedenle her meslekten insanın az çok bu bilgilere sahip olması önemli olsa da, insan türünü tehlikeye sokabileceği gündeme gelen robotlarla ilgili her türlü işi yapanlara (yazılım ve araştırma-geliştirme yapan yazılımcılar ile bu alanda yasal düzenlemeler yapacak olan hukukçulara), özellikle bu temel bilgilerin verilmesi ve bu işi

yapanların her eyleminde bu bilgilerle insan için iyiyi istemenin sağlanması, insan türünün tehlikeye girmemesi için önemlidir.

İnsan olmanın doğal olarak sağladığı olanaklardan dolayı karşılaştığımız durumlara karşı sergilediğimiz duruşlarda etik değerleri isteyerek eylememiz mümkündür. Zaten bunu istemek, insan haklarının daha az ihlal edildiği bir dünyanın oluşması açısından vazgeçilmez bir temeldir. Çünkü insan hakları, kişilerden ve devletlerden insanın olanaklarının ve değerinin bilgisiyle davranmalarını talep ederler. İnsan hakları, eylemlerimizi gerçekleştirirken bizim de başkalarına olanaklarını gerçekleştirebilecek şekilde muamele etmemizi talep eder. Bu kapsamda, ilişkilerimizde özgür eyleyebilmek istiyorsak, değer ve değerlerin bilgisiyle eylemde bulunmamız gerekiyor. İnsan haklarının korunması için tüm eylemlerimizde insan olma bilinciyle, insanlığın yararı için hareket etmemiz gerekir. Bu şekilde eylemek hem bizim hem de başkalarının özgürlük haklarının kısıtlanmamasını sağlayabilir.

Çoğu insan, "insan hakları" denildiğinde sadece insan haklarının ihlal edildiği özel bir durumu düşünür önce. İnsan haklarına göre hareket etmek demek, her bireyin insan olmasından dolayı sahip olduğu potansiyelin bilgisiyle onun bu potansiyeli gerçekleştirmesi için ihtiyaç duyduğu koşulların sağlanmasının gerekliliğine inanarak eylememiz demektir. İoanna Kuçuradi'nin tanımıyla insan hakları,

> Değer korumaya –insan olmanın değerini korumaya– ilişkin talepler getiren normlardır. Bir insan hakkının talep ettiği, en temelde kişilerin insansal olanaklarının gerçekleşebilirliğinin bir koşulunu, içinde bulunulan koşullarda yerine getirmektir. Bu koşullar yerine getirilmediği zaman –yani insan haklarının gerektirdikleri, yapılmadığı zaman– adaletsizlik durumu ile karşılaşırız (Kuçuradi, 2019, s. 465).

İnsan haklarının korunmadığı durumlarda ise mikro ve makro ölçekte adaletsizlikler ortaya çıkar. Bu nedenle eylemlerimizde insan haklarını korumayı isteyerek hareket ettiğimiz takdirde, insan türü için daha adaletli ve her alanda daha sağlam bir dünya mümkün olur.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin 1. maddesinde ifade edilen “Bütün insanlar özgür, haklar ve onur bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır ve birbirlerine kardeşçe davranmalıdırlar” cümlesi de, aslında insanın onurunu koruma bilinciyle muamele etme ve öyle muamele görmeyi talep etmeyi özetlemektedir.

Bu anlamda Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumlar ve devletler insan için kurulmuşlardır ya da kurulmuş olmalıdırlar. Ancak zaman zaman bunları kendiliğinden ve hatta insanın işini zora sokmak için kurulmuş, hantal yapılar olarak görme eğilimindeyiz. Bu nedenle de vatandaşlık hakları gibi birtakım hakların, insan olmayana (robotlar gibi) tanınmasının anlamsız olacağının bilincinde değiliz. Devlet insan içindir, insanın ortak yaşam alanına düzen getirmek için vardır. Robotlara vatandaşlık vererek, insanın kendi düzeni için kurduğu bir kurumda sahip olduğu bir hakkı aynı şekilde insan olmayana da tanımak olur. Tüm bu kurumların insan için ve insan onurunu korumak için olması gerektiğini unutmamız, bizi insan haklarının ihlal edilebileceği düzenlemeler yapmaya sevk edebilir.

Bu bağlamda bir sonraki bölümde kavramların robotlarla bağlantılanması değerlendirilecektir.

4. İNSAN HAKLARI VE ROBOTLAR

İnsana özgü bazı kurumların zaman zaman insan için kurulduklarını unutur, onları insandan ayrı kendi başına bir varlık gibi görmeye başlarız. Bu nedenle de zaman zaman hak ihlallerine sebep olabiliriz. Bu bölümde insana özgü olan bu kurumlardan ve kavramlardan "Devlet", "Hukuk", "Hak" yola çıkarak onların insan dışı varlıklar için de geçerli olduğunu düşünmenin yola açabileceği ihlaller gösterilmeye çalışılacak.

4.1 İnsansal Kurumlar Olarak Hukuk ve Devlet

"Devlet nedir?" sorusu da, aynı "İnsan nedir?" sorusu gibi, cevabını zaten bildiğimizi varsayarak günlük hayatın içinde üzerine çok fazla düşünmediğimiz, bu yüzden de günlük hayatımızda belki insan hakları ihlallerine varabilecek kadar yanlışlar yaptığımız en temel sorulardan biridir. Devlet nedir ve varoluş nedeni nedir?

Kuçuradi, devlet ile ilgili yanlış kavrayış biçimimize ilişkin şunları dile getirmiştir:

> Siyasal yaşamda kullanıldığı bağlamlara —yani yaygın kavramının dile yansımalarına— bakılırsa, 'devlet'in ne olduğu pek belli olmayan "kendi başına bir varlık" olarak kavrandığı dikkati çekiyor. 'Devlet' bugün insanların çoğunun kafasında —ister olumlu ister olumsuz anlamda— "kendi başına bir varlık" olarak yerleşmiş olduğu için, yalnız başka devletlere karşı değil kendi içinde de —ulusal düzeyde de— 'korunacak bir varlık', ya da kişileri 'ezen bir varlık' olarak tasarımlanmaktadır. Ulusal düzey çerçevesi içinde sık sık kullanılan 'devleti yıkma', 'devleti kurtarma' ya da 'devletin kalkması' ve bu gibi sözler ancak böyle bir devlet kavramıyla olanaklı görünüyor (2018, s. 40).

Burada anlatılmak istenen, genel olarak devletin insandan ayrı bir varlık olarak, dost veya düşman olarak nitelendirilebilecek ayrı bir varlık olarak ele alınmasıdır. Oysa ki devlet, işin özüne bakıldığında, insanlar tarafından, insanların yaşamlarını sürdürmesini, kendi olanaklarını geliştirebilmesini, bir arada bir yaşam kurabilmesini ve bu ortak yaşamı adalet çerçevesinde düzenleyebilmelerini sağlamak amacıyla yine insanlarca hukukla kurulmuş olan bir organlar bütünüdür. Devletin kuruluş ve varoluş amacını unutmak, onu

bambaşka bir varlık, bize "karşı" veya bizden "yana" olan bir varlık olarak anlamamıza neden olabilmektedir. Bu bağlamda, tıpkı her eylemimizde insan için iyi olanı istemeyi tercih etmek gibi, devletlerin de insan için kurulduğunu ve ana işlevinin şemsiyesi altındaki insanların haklarını koruyabilmek olduğunu unutmamak gerekir. Nitekim Kuçuradi, "devletin insan için kurulan bir kurum olduğu unutularak çıkarılan her kanunun, hukuku kötüye kullanmak" olduğunu belirtmiştir (Kuçuradi, 2018, s. 45).

Devletler, insan için, insanların insanın değerine yakışır şekilde bir arada yaşayabilmeleri amacıyla oluşturulmuş düzenlerdir. Kuçuradi, bunun altını çizmek için çeşitli makalelerinde devleti "insansal-hukuksal kurum" olarak tanımlar. Devlet dediğimiz teşkilât, insandan ayrı bir organizma değil, insanın düzeni ve yararı için insanlar tarafından oluşturulmuş bir kurumdur. "Devlet insan için vardır, insana rağmen değil" yaklaşımı kapsamında, devletin başka bir varlık (robotlar vs.) için insana tanıdığı haklara benzer haklar tanıması devletin temel varoluş amacına ters düşer.

Bunun için devlet, toplumsal-kamusal ilişkileri insan haklarının gerektirdiklerine göre düzenlemeli ve yönetmeli, yurttaş da insan haklarının bir ülkenin mevcut koşullarında korunabilmesi için neyin yapılması gerektiğini bilen ve ona göre davranan kişi olmalıdır.

4.2 Robotlarla İlgili Kavramsal Sorunlar ve Yol Açtığı Bazı Sonuçlar

Kuçuradi'nin de "İnsanlık olarak bugün ulaştığımız insan ve değer bilgisi insanlara ―kendimize― ilişkin bazı gerekleri, 'insan hakları' denen hakları ortaya koymamızı sağlamıştır" (Kuçuradi, 2018, s. 43) diye ifadelendirdiği çerçevede insan hakları, insanın varlık yapısı ve değer bilgisine ulaşmamız sonucu ortaya koyduğumuz gerekliliklerdir. Bu haklar, insan türünün devamı ve insanların insanca yaşayabilmesi için olmazsa olmaz derecede gereklidir. Bunların ihlal edilmemesini sağlamak bir insanın birinci ödevini oluşturur. Aksi takdirde kendi türünün yaşam devamlılığının son bulması da büyük bir tehdit ve risk olarak peşi sıra gelebilir.

Devletin görevi, bu hakları getirdiklerini yerine getirmektir. Bu hakların bir kısmı "dokunulmamayı" talep ederken ―örneğin yaşama hakkı, düşünce özgürlüğü hakkı…vb. ― bir kısmı da ―örneğin eğitim, sağlık, barınma hakkı…vb. ― insanın potansiyelini gerçekleştirmesi için minimum koşullarının sağlanmasını talep eder. Devlet, bu hakları korunmak ve sağlamak ile yükümlüdür. Bir devletin yurttaşının devletten beklentisi, bu

hakların asgari derecede korunmasıdır. Yurttaşların da bu hakların korunması veya sağlanması için kurulmuş olan devletin ilgili kurallarına göre hareket etmesi beklenir. Varlık amacı insan haklarının gerektirdiklerini yerine getirmek olan insansal bir kurumdan, insan niteliği olmayan başka bir varlığa hak tanınması bu amaca ters düşmektedir. Bundan dolayıdır ki, insansal bir kurum olan devletin robotlara haklar tanıması, onlara "yurttaşlık hakkı" vermesi, hak öznesi olmayan birine hak tanımak olur. Bu nedenle de Katar hükümetinin Sophia adlı robota "vatandaşlık" hakkı vermesi, aslında insan için kurulmuş bir kurumun, insan olmayan bir nesneye insanmış gibi hak vermesi yeterince düşünülmeden yapılmış, ezbere bir eylem olarak görünüyor.

Çünkü haklar, beraberinde sorumluluklar da getirir. Yurttaş olmanın sorumluluğu da, insan haklarını öncül yapan bir hukuk sistemine göre davranmaktır. Robotların bu sorumluluğa göre davranması nasıl beklenebilir?

Evrensel nitelikte bir iyiyi istemenin insanın bir özelliği olduğu ve robotların böyle bir iyiyi isteyerek hareket etmesinin mümkün olmadığı yukarıdaki bölümlerde anlatılmıştı. Robotlar açısından değerlendirildiğinde, onların bir yurttaş olarak da insan için oluşturulmuş organlar bütünün kurallarına göre hareket edebilmelerini beklemek mümkün müdür? Hukuku anlayamayan veya hukuka göre hareket etmesi söz konusu olmayan bir robot veya benzeri teknolojik makinelere, insana has olan haklar ve sorumluluklar yüklemek, yapıca farklı şeylerin yapısal özelliklerinin farkının farkında olmamak demektir.

Günümüzde Avrupa Birliği'ne üye ülkeler, insan hakları bilinciyle kişisel veri, sosyal medya ve yapay zekâ kullanımıyla ilgili bazı yönetmelikleri uygulamaya başlayarak, yurttaş haklarının da bu alanda ihlal edilmemesi için önlem almaya çalışmaktadırlar.

Bu nedenle aslında teknolojinin felsefe ve insan hakları temeli üzerinde yürümesi, öncelikle insanın hakları için önemli olduğu gibi devletlerin de dayanaklılığı için önemlidir. Bu şekilde bakıldığında ortaya çıkan her yeniliğin felsefi değer bilgisiyle ele ele gitmesi, yeniliğin insanlığa faydası ve zararının göz önüne alınması, dar anlamda ülke politikaları için de önemlidir. Devletlerin girişimciliği desteklerken, girişimcilerin bu nitelikte felsefî bilgilere sahip olmalarını sağlaması, yaptıkları işin sonuçlarını ve neleri yapmamaları gerektiğini daha iyi görmelerini sağlayabilir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Teknoloji çok hızlı gelişiyor ve bu hızlı gelişme insan hakları bilgisi ile temellendirilerek geliştirilmezse, ileride insanın teknoloji ile karşı karşıya geleceği bir noktaya doğru gidiyor. İnsan antropomorfizm yapma alışkanlığıyla, geliştirdiği teknolojik aletleri de kendine benzetmeye çalışıyor. Bu öyle bir noktaya geliyor ki insana özgü olması gereken haklar insanın geliştirdiği eşyaya da atfedilebiliyor. Örneğin robotların şekillerini insan gibi yaparken ayrıca onlara vatandaşlık veriyor, kimlik kartı verilmesinden, robot onurundan bahsedilebiliyor.

Oysaki haklar, beraberinde sorumluluklar getirdikleri için, insanı korumak için vardır. Eşyadan, makinelerden veya hayvanlardan sorumlu davranmasını bekleyemeyiz. Bu açıdan bakıldığında, yani robotların insanlar tarafından oluşturulduğunu, onların hayvanlardan farklı olarak, robotların yapılması aşamasında insanın kendi değerini koruyacak şekilde yapılabileceğini unutmamak gerekir. Robotlara iradeleri olmadığı ve sorumluluk almadıkları için insan hakkı veya yurttaşlık hakları verilmesi uygun görünmüyor,

İnsanın işini kolaylaştırmak için üretilen tüm teknolojik araç ve gereçlerin doğru şekilde tanımlanması, konumlandırılması ve esas amacından sapmadan insanlar tarafından kullanılması gerekiyor. Bu da, karşımıza çıkan yeni durumlarla ilgili çerçeveyi, "kırmızı çizgimiz" olan insanlık onurunu ve insan haklarını koruyacak şekilde belirlememiz gerektiğini düşündürmektedir.

Bu noktada insan haklarının, öncelikle insanı tanımak ve tür olarak insanın özelliğinin bilincinde olmakla korunabileceğinin farkında olmak gerekmektedir.

Bu farkındalık sağlandığında, bu tezin konusu olan robotlar ile insanların aynı haklara sahip olmasının bir karşılaştırma konusu değil, bir varlık yapısı bilgisi eksikliği olduğu anlaşılır ve bu karşılaştırmanın anlamsızlığı ortaya çıkar. Araç ile amacın veya özne ile nesnenin yer değiştirmemesi için de bizatihi insan tarafından üretilen robot gibi teknolojik araçların, ortaya çıkış amacından sapmadan insanlığa yarar sağlamak için kullanılması gerekir.

Bazen teknolojinin hızı ve albenisi bizim onun için düzenlemeleri hayata geçirmemizi beklemeyebilir. Böyle olsa bile, insan haklarının daha az ihlal edilmesi için bu konularla ilgili çalışan herkesin aslında en başta felsefî değer bilgisiyle donanması gerekir, öyle ki bu bilgi insan onurunun tehlikede olması durumunda otomatik alarm verebilsin.

Bu tezde konuya farklı açılardan ışık tutan görüşlerine sıkça yer vermeye çalıştığım İoanna Kuçuradi'nin de ifade ettiği üzere,

> Kişiler, normlara uygun davranmaya zorlanabilirler, ama etik değer korumayı istemeye ve koruyarak eylemde bulunmaya zorlanamazlar. Buna karşılık, öyle eğitilebilirler ki, bazıları böyle bir istemeyi edinebilir ve yaşamlarında —bu arada da meslek yaşamlarında— böyle eylemlerde bulunabilmek için gerekli olan felsefî değer bilgisiyle donanabilir. Çünkü bu isteme ve bu bilgi, eylemde bulunulacak durumun bilgisiyle birlikte, belirli/gerçek bir durumda değer koruyarak —veya en az değer harcayarak— eylemde bulunabilmenin onlarsız olunamayacak koşullarıdır (Kuçuradi, 2003, s. 9).

Her meslek, insan hakları bilgisi ile amacını daha iyi bir temele oturtabilir. Ancak geleceğimize şekil vermek üzere kontrolsüz bir hızla ilerleyen teknolojinin tek ve yegâne kontrolü, etik değer ve insan hakları bilgisiyle mümkün olabilir. Bu kapsamda üniversitelerin mühendislik (özellikle de bilgisayar ve yazılım mühendislikleri) bölümlerinde, bu nitelikte felsefe ve insan hakları derslerinin de okutulması bu kontrol için önemli bir adım olabilir.

Teknolojiyle uğraşan kimselerin mezuniyet veya mesleğe atılma aşamasında —tıpkı doktorların Hipokrat yemini gibi— "insan haklarını, geliştirdikleri teknolojinin temeline koyacaklarını" vurgulayan bir meslek yemini etmeleri de bu konuda farkındalığı artırabilir. Ancak bu yemini etmeden önce onlara mutlaka etik değer bilgisi ve insan hakları bilgisi verilmelidir. Burada insan onurunu korumaya yönelik sembolik bir and içilmesi için de, aşağıda Kuçuradi'nin "Etik ve Etikler" makalesinde de belirttiği üzere, asgari bir felsefî bilgi temeline ihtiyaç vardır.

> Etik değer koruyarak yaşayabilmek ve mesleğimizi etik değer koruyarak yapabilmek için, normlardan ziyade etik değerin ve etik değerlerin felsefî

> bilgisine dayanan felsefî bir eğitime ihtiyaç vardır. Çünkü böyle bir eğitim, yüz yüze geldiğimiz durumlarda, insan onurunun nerede tehlikede olduğunu gören bir göz kazanmamıza yardımcı olabiliyor. (İoanna Kuçuradi, 2003, s.1)

Sonuç olarak, diyebiliriz ki insanın birinci görevi insan haklarının ihlal edilmemesini sağlamaktır. Aksi takdirde kendi türünün devamlılığı tehlikeye düşer. İnsan hakları da insanı tanımak, tür olarak insanın özelliğinin, değerinin farkında olmakla korunabilir. İnsanlar bu farkındalıkla insan onurunu koruyacak şekilde etik eyleyebilir. Dışarıdan çok basit ve açık gibi görünse de, insan, robot ve yapay zekâ kavramlarının bulanıklaştığı durumların şimdiden ortada olması nedeniyle, bir kez daha söylemekte fayda var: Teknoloji insan için, insan tarafından geliştirilen bir insan başarısıdır.

KAYNAKLAR

Akbay, B. (2015), *Deniz Yılmaz*. 10 Ağustos 2022'de https://bagerakbay.com/deniz-yilmaz/ adresinden indirildi.

Aristoteles (2020), *Nikomakhos'a Etik*, (Çev. S. Babür) Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 10. Baskı.

Aristoteles (2020), *Politika*, (Çev. M. Tunçay), İstanbul: Remzi Kitabevi, 22. Baskı.

Asaro, P. (2006), "What should we want from Robot Ethic", *International Review of Information Ethics*, 6, 10.

Asimov, I. (2016), *Ben, Robot*, (Çev. E. Odabaş), İstanbul: İthaki Yayınları.

Bottone, G. (2018), "A tax on robots? Some food for thought", DF Working Papers. 10 Ağustos 2022'de https://www.researchgate.net/publication/341379284_A_TAX_ON_ROBOTS_Some_food_for_thought adresinden indirildi.

Cassirer, E. (1980), *İnsan Üstüne bir Deneme*, (Çev. Necla Arat), İstanbul: Remzi Kitapevi.

Cassirer, E. (2017), *Rousseau, Kant, Goethe*, (Çev M. Tüzel), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Çebi, S. (2015), "Aristoteles'te Phronesis Kavramı ve Modern Hukukta Muhakeme" *Hukuk Kuramı*, *2*(6).

Çotüksöken, B. (2018), *Antropontoloji ya da İnsan Varlık Bilgisi*. İstanbul: Notos Kitap.

Darling, K. (2012), *Extending Legal Protection to Social Robots*. IEEE Spectrum. 20 Mayıs 2022'de, http://spectrum.ieee.org/automaton/robotics/artificial-intelligence/extending-legal-protection-to-social-robots adresinden indirildi.

Darling, K. (2015), "*Who's Johny?" anthropomorphic framing in human robot interaction, integration, and policy*. *20* Mayıs 2022'de

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2588669 adresinden indirildi.

Darling, K. (2016), "Extending Legal Protection to Social Robots: The Effects of Anthropomophism, Empathy, and Violent Behavior toward Robotic Objects.", R. Calo, A. M. Froomkin, I. Kerr (Eds), *Robot Law* içinde, Northampton, MA: Edward Elgar, s. 213–231.

Dassault Systèmes (2017), *Alain Bensoussan - Living with Robots - Dassault Systèmes Meet-Up*. *15* Ağustos 2022'de https://www.youtube.com/watch?v=nX6nPqTINcM adresinden indirildi.

DW Türkçe (2021), Filozof Kuçuradi: "İnsan ilişkilerini becermek Mars'a gitmekten zor." 16 Ağustos 2022'de https://www.youtube.com/watch?v=SQ7soJHTZ9g adresinden indirildi.

Ela, M. (2019), "Teknolojik İşsizlik Problemine Mali Çözüm: Robot Vergisi ve Türkiye'deki Potansiyeli", *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 10 Mayıs 2022'de https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/803723 adresinden indirildi.

Ersoy, Ç. (2019), *Robotlar, Yapay Zekâ ve Hukuk,* İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

European Parliament Commision on Civil Law Rules on Robotics (2017). 17 Ağustos *2022'de* https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.pdf adresinden indirildi.

Floridi, L. (2017), Robots, jobs, taxes, and responsibilities. *Philosophy & Technology 30*(3), 1-4. 19 Eylül 2022'de https://www.researchgate.net/publication/314953596_Robots_Jobs-_Taxes_and_Responsibilities adresinden indirildi.

Floridi, L. (2019), "What the near future of artificial intelligence could be", *Philosophy & Technology, 32*, 1–15. doi:10.1007/s13347-019-00345-y

Ghallab, M., Ingrand, F. (2020), "Robotics and Artificial Intelligence", A *Guided Tour of Artificial Intelligence Research, Volume III*: *Interfaces and Applications of Artificial Intelligence, 389.*

Gunkel, D. J. (2018), The Other Question: Can and Should Robots Have Rights?. *Ethics Inf Technology,* 20, 87–99. doi:/10.1007/s10676-017-9442

Kant, I. (2019), *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İoanna Kuçuradi, Ülker Gökberk, Füsun Akatlı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 7. Baskı.

Kant, I. (2020), "*Yaşam Felsefesi-Bir Kant ve Felsefe Kuramı Klasiği"*, (Çev. A. Özüpek). Ankara: Dorlion Yayınları.

Karel, C. (2021), "*Rossum'un Uluslararası Robotları"*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2003), "Etik ve Etikler". *Türkiye Mühendislik Haberleri* 4. 23 Nisan 2022'de https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/282.pdf adresinden indirildi.

Kuçuradi, İ. (2006), "Altın Kural'a Karşı "Kesin Buyruk" Barışın Felsefesi". Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2015), *Uludağ Konuşmaları: Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 4. Baskı.

Kuçuradi, İ. (2016), *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 6.Baskı.

Kuçuradi, İ. (2018), *Etik.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 7. Baskı.

Kuçuradi, İ. (2018), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 4. Baskı.

Kuçuradi, İ. (2019), *Ahlak, Etik ve Etikler.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuçuradi, İ. (2019), "İnsanca Yaşayabilmenin Nesnel ve Öznel Koşulları", İzmir *Barosu Dergisi*, 2019, 3. Sayı.

Mceawan, I. (2019), *Benim Gibi Makineler,* (Çev. İ. Özdemir). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mengüşoğlu T. (2017), *Felsefeye Giriş*. Ankara: Remzi Kitabevi Yayınları, 3. Baskı.

Mengüşoğlu, T. (2017), *İnsan Felsefesi* Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2. Baskı.

Müller, V. C. (2020), Ethics of artificial intelligence and robotics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 24 Nisan 2022'de https://plato.stanford.edu/archives/win2020-/entries/ethics-ai/ adresinden indirildi.

Nişanyan Sözlük (2015), *Robot*. 2 Ağustos 2022 tarihinde https://www.nisanyansozluk.com/kelime/robot adresinden alındı.

Özcan, M. (2019), *İnsan Felsefesi*. Ankara: BilgeSu Yayınları.

Smith, M. (2017), '*Katil robotlarla savaş düşündüğümüzden daha mı yakın*? 2 Ağustos 2022 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler-41048669 adresinden alındı.

Turkle, S. (2012), Alone *together: Why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.

Türk Dil Kurumu Sözlük, Robot, 17 Ağustos 2022'de https://sozluk.gov.tr/ adresinden indirildi.

Zoe, K. (2021), AI ethicist Kate Darling: Robots can be our partners. *The Guardian*. 18 Ağustos 2022'de https://www.theguardian.com/technology/2021/apr/17/ai-ethicist-kate-darling-robots-can-be-our-partners adresinden indirildi.

ÖZGEÇMİŞ

Hande GÜRSOY

Eğitim Derecesi

Lisans	2002	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler

İş/İstihdam

Turkcell	Sürdürülebilirlik Yöneticisi

Alınan Burs ve Ödüller

2001	DAAD Bursu, Heidelberg Üniversitesi İşletme Almancası Yaz Okulu